

РЕШЕНИЕ

№ 809

гр. София, 03.06.2022 г.

В ИМЕТО НА НАРОДА

АПЕЛАТИВЕН СЪД - СОФИЯ, 10-ТИ ГРАЖДАНСКИ, в публично заседание на трети декември през две хиляди двадесет и първа година в следния състав:

Председател: Цветко Лазаров

Членове: Ралица Димитрова
Нина Стойчева

при участието на секретаря Красимира Г. Георгиева
като разгледа докладваното от Нина Стойчева Въззивно гражданско дело № 20201000503530 по описа за 2020 година

Производството е по реда на чл. 258 и следв. от ГПК.

С решение на ВКС, I-во ГО, № 93 от 20.10.2020 г. по гр. д. № 136/2020 г., е отменено решение № 1947 от 30.07.2019 г. по гр. д. № 5299/2018 г. на САС, ГО, 4 с-в, с което е отменено първоинстанционното решение от 26.02.2018 г. по гр. д. № 4716/2016 г. и вместо него е постановено друго, с което е отхвърлен иска, предявен от Т. И. П. за осъждане на „Обединена българска банка“ АД на основание чл. 421, ал. 1 от ТЗ да ѝ заплати сумата от 35842,42 лева, съответна на наследствения ѝ дял представляващ 1/3 от общия сбор на сумите по две банкови сметки на И. Д. К.. Делото е върнато за ново разглеждане с указания за преценка за нищожност поради неравноправност на клаузи на Апелативен съд-София при спазване разпоредбата на чл. 294 ГПК.

Въззивното производство е образувано по въззивна жалба на ответника „Обединена българска банка“ АД. В жалбата са изложени доводи за неправилност на първоинстанционното решение поради нарушение на материалноправни и процесуалноправни норми. Поддържа се, че ищцата не е доказала пълно и главно, че е наследник на починалия титуляр със

съответната припадаща се наследствена част от сумата по сметките. Твърди се, че представеното удостоверение за наследници макар и официален свидетелстващ документ, е непълно, поради което за банката е невъзможно да определи каква е припадащата се част за всеки наследник от подлежащата на връщане вложена сума. Жалбоподателят смята, че първоинстанционният съд не е обсъдил в мотивите си всички относими писмени доказателства и по-конкретно представената Инструкция за уреждане на отношенията с наследници на починали титуляри, която е неразделна част от Общите условия на банката за платежни услуги на физически лица. Поддържа, че въз основа на тази инструкция има банката има право да откаже да изплати на наследник, който се явява отделно от другите наследници, както и че не е длъжна да определя наследствени дялове. Моли за отмяна на обжалваното решение и постановяване на друго, с което предявеният искове да бъдат отхвърлени.

В срока по чл. 263, ал. 1 ГПК е постъпил отговор от въззиваемата страна, в който са изложени съображения за неоснователност на жалбата.

СОФИЙСКИЯТ АПЕЛАТИВЕН СЪД, като обсъди доводите на страните и събраните по делото доказателства поотделно и в тяхната съвкупност, намира, че фактическата обстановка се установява така, както е изложена от първоинстанционния съд.

Въззивната жалба е допустима, тъй като е подадена в срока по чл. 259, ал. 1 от ГПК от надлежна страна срещу валиден и допустим съдебен акт, подлежащ на обжалване по посочения процесуален ред. Разгледана по същество, същата се явява неоснователна.

Съобразно т. 1 от ТР № 1/09.12.2013 г. по тълк. дело № 1/2013 г., ОСГТК на ВКС при проверка на правилността на първоинстанционното решение въззивният съд може да приложи императивна материалноправна норма, дори ако нейното нарушение не е въведено като основание за обжалване. Ограниченията в обсега на въззивната дейност се отнасят само до установяване на фактическата страна на спора, но не намират приложение при субсумиране на установените факти под приложимата материалноправна норма. Доколкото основната функция на съда е да осигури прилагането на закона, тази му дейност не може да бъде обусловена от волята на страните, когато следва да се осигури приложение на императивен материален закон,

установен в обществен интерес. В тези случаи служебното начало следва да има превес над диспозитивното и състезателното начало, по арг. от което въззивният съд не следва да установява повторно фактическата страна на спора, извън въведените в жалбата оплаквания.

Следва да се отбележи, че настоящият съдебен състав е сезиран единствено с разрешаване на въпроса за наличието на нищожност на неравноправни клаузи в процесните Общи условия на банката съобразно задължителните указания на Върховен касационен съд.

С решение № 93 от 20.10.2020 г. по гр. д. № 136/2020 г. , I-во ГО на ВКС, с което е отменено като неправилно първото въззивно решение по настоящия казус, е прието, че на ищцата се дължи връщане на вложеното в банката по двата договора, сключени от наследодателя ѝ в размер на припадащата ѝ се част. ВКС е приел, че в приетите по делото удостоверения за наследници е посочено, че в регистрите на населението няма вписвания за братя и сестри на Д. И. К. (баща на наследодателя И. Д. К.) – „не разполагат с данни за братя и сестри“, съотв., че няма вписани данни за други роднини на лицето С. И. К. (сестра на майката на наследодателя К. И. К.), освен братя, сестри и родители.

Ищцата е твърдяла, че посочените лица не са оставили други наследници, освен тези, за които се съдържат данни в регистрите на населението и които данни са възпроизведени в удостоверенията за наследници, както и че единствени наследници на влогодателя са тя – Т.П., както и лицата Д. К. и С. К., при равни права (и тримата първи братовчеди на влогодателя, явяващи се съребрени роднини от четвърта степен по линия на майка му К. К.). Процесуалният представител на банката не е оспорил истинността на удостоверението за наследници (верността на удостоверените с него вписвания в регистрите на населението), а е заявил, че липсата на вписвания в регистрите на населението не изключва възможността, хипотетично, бащата на наследодателя да е имал братя и сестри, съответно лелята С. К. да е имала и други наследници, които не са вписани в регистрите на населението. Не е въвел, обаче, конкретни твърдения – за лица или други факти, разколебаващи пълнотата на удостоверенията за наследници и на вписванията в регистрите на населението. Събраните по делото доказателства също не съдържат индичия удостоверенията за наследници да са неистински

или вписванията в регистрите на населението, въз основа на които са издадени, да са неточни или непълни. Липсват доказателства, опровергаващи верността на съдържанието им. Материалната им доказателствена сила не е била оборена, поради което съдът е следвало да я зачете.

Въз основа на представените удостоверения за наследници се установява, че наследници по закон на И. Д. К., починал на 17.06.2015 г., са ищцата Т. И. П. и третите лица-помагачи на ищцата С. Т. К. и Д. В. К., като наследствените им дялове са равни (по 1/3, предвид наследяването по колена от един ред). Наследодателят не е оставил възходящи, низходящи, братя и сестри или техни низходящи, съпруга, поради което призовани към наследяване по правилото на чл. 8, ал. 4 от ЗН са роднините по съребрена линия от трета до шеста степен включително, които формират четвърти ред на наследниците по закон, като по-близкият по степен и низходящите му изключват по-далечния по степен. Съребрени роднини е оставил само по линия на майка си К. И. К. починала *** г. От тях право на наследяване имат само Т.П., Д. К. и С. К. (и тримата от четвърта степен). Н. К. и П. П. (деца на първи братовчеди на наследодателя И. Д. К., починали преди него – И. Т. К. и Д. С.) не се призовават към наследяване, тъй като са съребрени роднини от пета степен по същата съребрена линия и тъй като в четвърти наследствен ред не се допуска наследяване по право на заместване.

Към смъртта си наследодателят И. Д. К. е имал вземания към „ОББ“ АД, основаващи се на чл. 421, ал. 1 ТЗ и произтичащи от два договора за парични банкови влогове (договор за сметка привилегия от 29.01.2015 г. и договор за откриване на безсрочна сметка на клиент от 5.12.2014 г.), с размери възлизащи общо на сумата 107527,28 лв., която сума към предявяване на иска е била налична общо по двете банкови сметки с титуляр наследодателя. Вземането на ищцата към банката по чл. 421, ал. 1 ТЗ, вр. чл. 8, ал. 4 ЗН е в размер на 1/3 от вложените парични суми и натрупани лихви и възлиза на 35842,42 лв., какъвто е и размерът на заявената претенция.

Ответникът по иска е направил възражение за недължимост на претендираната сума, евентуално – за недължимост на законна лихва за забава върху претендираната сума от предявяване на иска до окончателното ѝ изплащане, тъй като ищцата не е изпълнила задължението си да представи удостоверение за наследници на Д. Й. К., баща на влогодателя И. Д. К., съдържащо данни за негови братя и сестри. При разглеждане по същество на

спора касационната инстанция е приела това възражение за неоснователно. Върховният касационен съд е приел, че отказът на банката да изплати на ищцата припадащата ѝ се част от сумите по сметките на И. К. се дължи на незачитането на доказателствената сила на представените удостоверения за наследници, а не на неосъществено съдействие от ищцата. При тези изводи настоящият въззивен състав намира за доказан фактическият състав на предявения иск с правно основание чл. 421, ал. 1 от ГПК във вр. чл. 8, ал. 4 от ЗН, а именно – ищцата е провела доказване, че е наследник по закон на И. К., че е призвана към наследяване и че е отправила искане за плащане на сумите по влога към банката, оказвайки съдействие на последната, че притежава качеството наследник.

Делото е върнато от ВКС с указания за произнасяне от настоящата инстанция досежно наличието на фактически или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза в потребителски договор. Доколкото касационната инстанция е приела, че в настоящия случай договорите за паричен банков влог попадат в приложното поле на Закона за защита на потребителите, в сила от 1.06.2006 г., то влогодателят е имал качеството на потребител по смисъла на пар. 13, т. 1 ДР ЗПП (физическо лице, ползващо предоставени от банката платежни услуги, които не са предназначени за извършване на търговска или професионална дейност, и действащо извън рамките на своята търговска или професионална дейност при сключване на договора), а банката е търговец по смисъла на пар. 13, т. 2 ДР ЗПП (юридическо лице, предоставящо услуги на потребител като част от своята търговска дейност).

В трайно установената и безпротиворечираща съдебна практика е изразено становище, възприето и в множество решения на ВКС, според което съдът следи служебно за наличие на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза в потребителски договор. Когато констатира наличие на тези обстоятелства, съдът разглеждащ делото по същество е длъжен с оглед принципа на състезателност да уведоми страните, че ще се произнесе по неравноправния характер на клаузата, като им даде възможност да изразят становище и да ангажират доказателства. Съдът не се произнася по неравноправния характер на клаузата, ако потребителят, след като е бил уведомен, се противопостави на това.

В настоящия процес съобразно чл. 154, ал. 1 от ГПК бе разпределена доказателствената тежест по установяване наличието на неравноправни клаузи в процесните договори, като е указано на всяка от страните, че следва да докаже твърдените от нея факти и обстоятелства, които биха я ползвали при служебно разглеждане от страна на съда на възражение за неравноправни клаузи. Ответникът следваше да проведе доказване относно това, че т. 2 и т. 6 от Общите условия на „ОББ“ АД за платежни услуги на физически лица, допълнени на 02.07.2012 г. с раздел „Информация относно уреждане на взаимоотношенията между ОББ АД и наследници на починали клиенти“ са индивидуално уговорени. В открито съдебно заседание на 03.12.2021 г. банката е взела становище, че „информацията за уреждане на отношенията с наследници“ е неразделна част от Общите условия, които обвързват страните по договора за влог и са приети от наследодателя, като не са ангажирани нови доказателства. От страна на ищцата като наследник на потребителя липсва противопоставяне за разглеждане неравноправния характер на посочените по-горе „клаузи“, поради което и е налице условието за поставяне на разглеждане на служебно повдигнатия въпрос.

Неравноправната клауза в договор се преценява, като се вземат предвид видът на стоката или услугата - предмет на договора, всички обстоятелства, свързани с неговото сключване към датата на сключването, както и всички останали клаузи на договора. Също, преценяването на неравноправната клауза в договора не включва определянето на основния му предмет, както и съответствието между цената или възнаграждението, от една страна, и стоката и услугата, която ще бъде доставена или извършена в замяна, от друга страна, при условие че тези клаузи на договора са ясни и разбираеми.

Съгласно практиката на Съда на Европейския съюз и постоянната практика на ВКС, за да бъде една договорна клауза неравноправна, е необходимо да са налице кумулативно няколко предпоставки: договорната клауза да не е уговорена индивидуално; договорната клауза да бъде неравноправна. По аргумент от чл. 3 от Директива 93/13/Е. предметният обхват на Директивата обхваща всички клаузи на договора, които не са били предмет на индивидуално договаряне, поради което потребителят не е бил в състояние да влияе върху тях, докато клаузите, които са индивидуално

договорени, са извън предметния ѝ обхват.

По същия начин е уреден и предметният обхват на Закона за защита на потребителя - съгласно чл. 146, ал. 1 ЗЗП неравноправните клаузи в договорите са нищожни, освен ако са уговорени индивидуално, т.е. клаузите, които са индивидуално договорени, са извън предметния обхват на ЗЗП. Директива 93/13/Е. на Съвета на Европа от 05.04.1993 г. относно неравноправните клаузи в потребителските договори е транспонирана във вътрешното право на Република България с разпоредбата на § 13а, т. 9 от ДР на ЗЗП и тълкуването на нормите, уреждащи неравноправността на договорните клаузи, следва да се извършва в съответствие със съдържанието, целите и смисъла на Директивата, така че да бъде постигнат целения с нея резултат и по този начин да се изпълни разпоредбата на чл. 288 ДФЕС /аргумент от решение по дело C-240/98- C-244/98 на С., т. 30; решение № 105/11.06.2015 г. по гр. д. № 5920/2014 г. на ВКС, ГК, III г. о./.

Елементите на неравноправната клауза са посочени в разпоредбите на чл. 3, § 1 от Директива 93/13/Е. и чл. 143 и чл. 146, ал. 1 ЗЗП., а начинът за извършване на преценка дали една клауза в потребителски договор е неравноправна са уредени в чл. 145, ал. 1 и, ал. 2 от ЗЗП по същия начин, каквито са общите критерии за оценка на порочния характер на договорни условия в разпоредбата на чл. 4 от Директива 93/13/Е. Националните правни норми в ЗЗП изцяло реципират европейските правни норми. Съгласно посочените разпоредби от ЗЗП и Директива 93/13/Е., постоянната практика на ВКС и Съда на европейския съюз елементите на неравноправната клауза са кумулативно дадени: клаузата да не е индивидуално договорена; да е сключена в нарушение на принципа за добросъвестност; клаузата да бъде причина за значителна неравнопоставеност между договарящите страни относно правата и задълженията - съществено и необосновано несъответствие между договорните права и задължения на страните; клаузата да бъде във вреда /в ущърб/ на потребителя. Както Директива 93/13/Е. /чл. 3, § 1/, така и ЗЗП /чл. 146, ал. 1 от Закона/ ограничава своето приложение до случаите, когато клаузата не е индивидуално договорена.

В първоинстанционното производство са приети като писмени доказателства „Информация относно уреждане на взаимоотношенията между

„ОББ“ АД и наследници на починали клиенти“ (л. 38 от делото) и Общи условия на „ОББ“ АД за платежни услуги за физически лица (л.39 и следващите от делото). В т. 2 от „информацията“ е уговорено, че когато наследниците са няколко, следва да се явят заедно за изплащане на сумата от сметките на техния наследодател, както и че банката не носи отговорност за разпределение на наследствените дялове. В т. 6 от същата „информация“ е предвидено, че когато наследник се яви за изплащане на суми от сметки на общ наследодател отделно от останалите наследници, банката може да откаже да извърши изчисление на неговия наследствен дял. След разпределение на доказателствената тежест от настоящия съдебен състав и предоставената възможност на страните в процеса да вземат становище и да ангажират доказателства досежно вероятната неравноправност на посочените две клаузи, ответникът не проведе доказване, че същите са индивидуално договорени с наследодателя на ищцата. Ето защо въззивната инстанция следва да изложи мотивите си, поради които приема т. 2 и т. 6 от „информацията“ към Общите условия на „ОББ“ АД към процесните два договора за неравноправни по смисъла на чл. 143 и чл. 146, ал. 1 от ЗЗП.

На първо място, цитираните по-горе две клаузи поставят наследниците на вложителя в значително по-неблагоприятно положение спрямо банката (доколкото възможността на наследник да получи съответна на наследствения му дял част от вложената сума и натрупани лихви е поставена в зависимост от поведението, волята и желанието за съдействие от другите наследници, а същевременно банката се освобождава от договорна отговорност, включително и за забава, към поискалите да реализират вземането си наследници, ако останалите не се явят). На следващо място, т. 2 и т. 6 създават за наследниците на вложителя несъвместими с действащото българско законодателство ограничения (доколкото паричното задължение на банката към вложителя не е неделимо по смисъла на чл. 129 ЗЗД - както с оглед естеството на престацията, така и поради липса на уговорка за неделимост - и всеки от наследниците има право да иска и получи плащане на част от сумите по влога, съответна на наследствения му дял). Важно е да се отбележи, че отношенията между наследници по закон и частите, които всеки от тях получава съобразно реда и степента си на наследяване спрямо наследодателя са уредени в Закон за наследството. Недопустимо е чрез информационни приложения към общи условия юридическо лице да влиза в

ролята на законодател, като създава ограничения несъвместими с правовия ред. Изискването в т. 2 от „информацията“ към ОУ - „в случай, че наследниците са няколко, следва да се явят заедно за изплащане на сумата от сметките на техния наследодател“ е неотнормено към сложилото се правоотношение между банката и всеки отделен наследник. Едновременното физическо присъствие на едно и също място, в един и същи ден и час на всички наследници (които биха могли да бъдат значително голям брой) е необяснимо и неразбираемо условие при положение, че задължението на банката към всеки един наследник не е солидарно, а делимо такова.

Настоящият съдебен състав изразява становище, че цитираните две клаузи имат за цел единствено и само освобождаване на банката от отговорност към потребителя, която е възникнала на договорно основание. Създаването на пречки, каквото е изискването за едновременност на физическото присъствие на няколко лица и предвиждането на възможност за банката по своя преценка да откаже да изпълни задължението си по отнапред неясен критерий е в разрез както с Европейското право, така и с националния правов ред, поради което т. 2 и т. 6 от „Информация относно уреждане на взаимоотношенията между „ОББ“ АД и наследници на починали клиенти“ – неразделна част от Общи условия на „ОББ“ АД за платежни услуги за физически лица се явяват нищожни като неравноправни. Още повече, че съгласно константното българско законодателство и съдебна практика, парични суми, в т.ч. суми по договор за банков влог, не подлежат на делба, поради което наследниците и в частност ищцата-жалбоподател, не разполага с правото да установи по съдебен ред размера на следващата ѝ се сума в качеството ѝ на наследник на титуляра на банковите влогове.

При съвпадение на крайните изводи на двете съдебни инстанции макар и с различни мотиви въззивната жалба следва да бъде оставена без уважение като неоснователна, а първоинстанционното решение потвърдено като правилно.

По разноските: При този изход на спора на основание чл. 78, ал. 3 ГПК разноски се следват на въззиваемата страна, като такива трябва да бъдат присъдени за двете въззивни инстанции и касационната инстанция. Съобразно представения списък на разноските по чл. 80 от ГПК въззиваемата страна претендира разноски в общ размер на 11 547 лева (описаните суми,

реализирани пред първата инстанция са присъдени с първоинстанционното решение). За производството по възз. гр. д. № 5299/18 г. по описа на САС са реализирани разноси в размер на 3 600 лева, за второто производство пред САС по настоящото дело – 3 600 лева и пред касационната инстанция – 4 347 лева, от които 3 600 лева адвокатско възнаграждение, 30 лева за държавна такса по допустимостта до касация и 717 лева държавна такса за разглеждане на делото. Въззивникът е направил своевременно възражение за прекомерност на претендираното адвокатско възнаграждение, като иска същото да бъде редуцирано до минималното такова по Наредба № 1/2004 г. Съдът намира направеното възражение за прекомерност на адвокатското възнаграждение за неоснователно, тъй като същото е претендирано в минимален размер съобразно НМРАВ. На въззиваемата страна следва да присъдят всички сторени разноси в пълен размер.

Воден от горното СОФИЙСКИЯТ АПЕЛАТИВЕН СЪД, ГО, X-ти състав

РЕШИ:

ПОТВЪРЖДАВА съдебно решение № 142 от 26.02.2018г., постановено по гр.д. № 4716/2016 г. по описа на СГС, I-во ГО, 9-и състав.

ОСЪЖДА „ОБЕДИНЕНА БЪЛГАРСКА БАНКА“ АД с ЕИК: 000694959, със седалище и адрес на управление гр. София, бул. «Витоша» 89 Б, да заплати на основание чл. 78, ал. 3 от ГПК на Т. И. П. с ЕГН ***** сумата от общо 7 200 лева (седем хиляди и двеста лева), разноси, съставляващи адвокатско възнаграждение за двете въззивни производства.

ОСЪЖДА „ОБЕДИНЕНА БЪЛГАРСКА БАНКА“ АД с ЕИК: 000694959, гр. София, бул. «Витоша» 89 Б, да заплати на основание чл. 294, ал. 2 от ГПК на Т. И. П. с ЕГН ***** сумата от общо 4 347 лева (четири хиляди триста четиридесет и седем лева), сторени разноси пред касационната инстанция.

РЕШЕНИЕТО подлежи на обжалване пред ВКС при условията на чл.280, ал.1 от ГПК в едномесечен срок от връчването му на страните.

Председател: _____

Членове:

1. _____

2. _____